

Hrvati kao poduzetnici

Autor Administrator

Milan

Ivkošiæ, V. list, 12. rujna 2009.

...Izuzmemo li kod

Matoša i Uje-viæa prejaka idealiziranja i ne-odmjerenu kritiènost, možemo reæi da su se ponovile i posljedice obilježja Hrvata koja oni opi-suju. Ali danas, kada smo valjda progledali, istinsko poduzetništvo koje æe bogatiti zemlju Hrva-te tek èeka. Ili ih èeka životarenje u koloniji u kojoj æe, nastavi li se sadašnje stanje, za koje stoljeæe izumrijeti... (Svakako proèitajte, izvrstan tekst, ur.)

S vremena

na vrijeme Hrvatsku „potresu“ ovakve ili onakve analize, izvješæa, podaci o

radnim obilježjima njezina stanovništva, o životu mnogih i premnogih na raèun države, o trošenju bez pokriæa. Pogotovo su "potresi" teški ako te ne-ugodne istine i "istine" doðu iz autoritativnih svjetskih institucija, a onda ih još hrvatski novinari i urednici predstave tako kao da æemo se veæ sutra strmoglaviti u provaliju iz koje nema izlaza. Moæda bi bili još teæi kad bi ta izvjeæa obuhvaæala poduzetniæke inicijative u kojima smo daleko iza zapadnoeuropskih zemalja, pa i zemalja iz neposrednog okruæja.

Kakvi su,
dakle, Hrvati? I od kad su takvi kakvi jesu?

Ako bismo se ogranièili na novije vrijeme, to jest na ponavljanje sliènih povijesnih okolnosti i obraçaca, mogli bismo reæi: prije 150 godina kao i danas! Ukidanje kmetstva, na primjer, donijelo je nevolje seljacima u sjevernoj Hrvatskoj kao i smrt socijalizma radništva prije dvadesetak godi-na. S odlaskom feudalizma otiæao je i stari zadruæni život, obitelji su se rascjepkale, autarhiènu proizvodnju sve viæe zamjenjuje proizvodnja za tržiæte...

S odlaskom komunizma nestala su mnoga poduzeæa i sigurnost radnog mjesta. Dakle, seljactvo prije 150 godina i radništvo prije 20 godina ærtve su kapitalizma koji se sredinom 19. stoljeæa u Hrvatskoj raðao, a na kraju dvadesetoga u nju vraæao. U oba su sluæaja nestali kolektivizmi - u prvom sluæaju zadruæni, u drugom socijalistièki.

Još je jedno za-jednièko obiljeæje tih vremena: i onda i danas presudnu ulogu u gospodarskom životu Hrvatske nakon promjene "druætenog ureðenja" imat æe stranci. Meðu poduzetnicima u drugoj polovici 19. stoljeæa u Hrvatskoj Hrva-ti su vrlo rijetka pojava. Povjesničarka Iskra Iveljiæ u svojoj knjizi "Oæevi i sinovi - privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeæa" nekoliko puta napominje da to nije obiljeæje samo stanja u Hrvatskoj - vodeæi i najbrojniji kapitalisti i u drugim zemljama Monarhije su stranci. Pa ipak, podrobno æe opisati protuhrvatsko raspoloæenje i djelovanje pri-vredne elite stranoga podrijetla u razlièitim udrugama, kulturnim i drugim ustanovama.

Privredne
dinastije

U poglavlju o nastanku "privred-nih dinastija" autorica spominje 25 prezimena među kojima je rijetko koje hrvatsko. To su: Alexan-der, Arko, Bresslauer, Crnadak, Concilia, Deutsch, Macelj&aron;ak,Ehrlich, Gavella, Grahor, Hatz, Hrischler, Honinsberg, Kre&aron;ia&aron;, Mallin, Nikol&aron;ie, Nossan, Patri-arch, Pongratz, Popov&aron;ie, Prister, Stern, &aron;vrljuga, Wiss od Polne i drugi. Od devet poduzetni&aron;kih obitelji koje op&aron;irno portretira, samo su dvije hrvatske.

Uz to, hrvatsko &aron;e gospodarstvo tada i poslije imati drugih istih nevolja kao i danas. Neke industrije, tek-stilnu, na primjer, gu&aron;it &aron;e kon-kurencija iz drugih zemalja Car-stva. Vje&aron;ito &aron;e nedostajati novca za zajmove gospodarstvu. Poslo-vanje u Hrvatskoj posve je ovisno o stranom kapitalu. Neke indu-strije koje se intenzivno razvija-ju u Austriji, &aron;e&aron;koj i Ma&aron;arskoj, kao &aron;to su metalur&aron;ka i strojar-ska, u Hrvatskoj su posve ne-poznate.

Kad je dr&aron;avna pomo&aron; za razvoj industrije bila najpo-trebnija, od dr&aron;ave nismo imali ni "d", pogotovo nakon Nagod-be i u Khuenovo vrijeme. Napo-kon, Hrvatska je najnerazvijenija zemlja u Monarhiji. U financij-ski sku&aron;enim uvjetima samostal-no se u na&aron;im krajevima moglo odlu&aron;ivati jedino o poljoprivre-di. Hrvatski krajevi za austrijskim nasljednim zemljama zaostaju zbog ranijeg po&aron;etka industrijske revolucije u tim zemljama, jedinstvenog carinskog podru&aron;ja i veli&aron;ine unutra&aron;njeg tr&aron;ita, ranije pojave kapitalisti&aron;kog pri-vredivanja, intenzivne prvobitne akumulacije kapitala, dr&aron;avnog poticaja razvoju industrije, pri-ljeva stranog kapitala te eksplo-atacije ostalih podru&aron;ja Carstva.

Industrije koje se razvijaju u Austriji, &aron;e&aron;koj i Ma&aron;arskoj u Hrvatskoj su nepoznate. Primjena tehnologija karakteri-sti&aron;nih za industrijsku revoluci-ju (na primjer, parnog stroja) u Hrvatskoj kasni 30 do 50 godina. A Monarhija, koja prohibicijom &aron;iti proizvodnju u svome sredi-&aron;tu, Hrvatsku odr&aron;ava u poluko-lonijalnom statusu, nemilosrd-no eksplo&aron;tira njezine resurse i kao prije Marija Terezija dopu&aron;ta razvoj samo "ne&aron;kodljivih indu-strijskih poduze&aron;a". Kraj svega toga, u svim hrvatskim regija-ma stasat &aron;e i u poduzetni&aron;tvu i u nov&aron;arstvu odre&aron;en broj Hrva-ta koji &aron;e se ravnopravno nositi sa strancima.

Unato&aron;e svim nepovoljnim okol-nostima koje nisu ba&aron; nimalo i&aron;le na ruku poduzetnicima Hr-vatima i unato&aron;e &aron;njenici da ih je ipak bilo, da su imali va&aron;nu ulo-gu ne samo u gospodarstvu nego i u kulturnom i dru&aron;tvenom &aron;i-votu, Antun Gustav Mato&aron; ima pora&aron;avaju&aron;e mi&aron;ljenje o podu-zetni&aron;kim sposobnostima svo-jih sunarodnjaka. "Mi Hrvati", pi&aron;e A. G. M., "rado se izgova-ramo i okrivljujemo drugoga za vlastite nesre&aron;. Za sve neda&aron;e ne okrivljuje nikad Hrvat sam sebe. Uvijek mu je drugi kriv. U politici uvijek okrivljujemo. Ma&aron;are, zaboravlja se da su Hrvati, da su ma&aron;arolci dovukli Ma&aron;re ovamo. Tako je i u na&aron;oj eko-nomskoj politici. Kod nas trguje i pravi cijene &aron;idov, jer se Hrvat uop&aron;e ne da u trgovanje. Dok se kod nas uveliko ve&aron; stvara filo-zofski,

profesorski i nastavnički proletarijat, slobodne profesije poplavljuju tuđinci.

Naš narod bez inicijative

Drugim

riječima, moderni Hrvati nema apsolutne nikakve inicijative i samostalnosti, pa kao mlad penzionirac ne vidi osigurane egzistencije osim u državnoj službi... Naš narod je, osim u Primorju, kao sve primitivne rase prirodno lijen, boji se ljute životne borbe kao svi lijenine, pa voli biti "osiguran" pisarima ili stražarima; nego da se odvaži na životnu borbu, pa da traži sve ili ništa, rizikujući sve kao rimski i engleski kolonista, sred-njovjekovni vitez ili germanski avanturista."

Matošević

ipak napisati da je "naša rasa" u Dubrovniku, Rijeci, Americi... pokazala da ima "trgovačkog i privrednog duha", ali tudašević "kod nas napredovati jer je od nas jači, energičniji, za život sposobniji". Sve do danas ostaje aktualna Matoševićeva misao da Hrvat "zna u tuđini izdržati svaku konkurenciju od najgrubljih do najkompliciranijih poslova", ali "sramota je da Hrvat, self-made-man u Misi-ru, Transvalu i Americi" ne može izdržati "najprimitivniju konkurenciju na vlastitom zemljištu". Zašto? "To dolazi otuda", objašnjava Matošević, "to smo mi Hrvati od svih nehrvatskih elemenata naj-nesolidarniji i najslabije organizirani. I Cigani su, čini mi se, složniji od nas".

Dok Matošević;

piše o negativnim obilježjima Hrvata koja ih čine ne osobito sposobnima u borbi za opstanak, kod jednog drugog velikog pisca, Tina Ujevića, možemo čitati o narodnosnom podrijetlu tih obilježja. Ako je istina da poduzetni pojedinci dolaze iz osvajačkih nacija, onda Ujević savršeno objašnjava nedostatak Hrvata nad kojima je zdvajao Matošević. Dakle, Hrvati imaju "sklonost miru, dobroti, ljubavi i opretnosti kakva je rijetka na svijetu". Ključne su sljedeće rečenice: "Hrvati nijesu nikad ni kome pravili nasilja, nisu tlačili ni željeli tuđe. Oni nijesu osvajači i njih ne zaćarava maća oći-rokim granicama... Oni (Hrvati - op. M. I.) nijesu radili da gospođuju i da budu jaki na račun blišnjega. U njima je malo sebičnih nagona. Taj duh Hrvata odgovara pravomu duhu slavenstva kakav se u našim vrijeme pojavio u djelu Tolstoja i Dostojevskoga, i kakav već u vrijeme seobe naroda opaćaju neki bizantinski ljetopisci. Taj duh hrvatstva jednak je u isto vrijeme duhu krćanstva, jer je smisao Isusove nauke u odricanju, poćrtvovnosti i ljubavi prema iskrcnjemu (blićnjemu - op. M.I.)." Ujević trijumfalno ustvrćuje: "I ćto je vrlo zanimljivo, hrvatski se narod i hrvatska misao sa svim tim odćavaju kroz stoljećea, u najnepovoljnijim spoćjaćnjim prilikama, bez materićalne sile, snagom ćistoga duha, snagom uvjerenja".

Intelektualna lijenost

Ali Ujević

Če pisati i o tome kako ima vrlo malo Hrvata koji misle, intelektualna lijenost najrađanija im je grijeh, ni u jednu stvar ne zaviruju duboko, u svemu ostaju na pola puta, gdje je historija vide svagdanjost, gdje je za-kon vide slučajnost, i to je tuđa zamka čini im se da je njihov cilj! A tuđe zamke kao njihov cilj prate ih mnoga stoljećima, očekuju ih i u vrijeme rađanja kapitalizma i modernih nacija u 19. stoljeću, u Jugoslaviji između dva svjetska rata, u socijalističkoj Jugoslaviji i u demokratskoj i samostalnoj Hrvatskoj.

Strani i domaći grabežljivci

Kad je

nestao najveći hrvatski poduzetnik u povijesti, to jest država, socijalistička Hrvatska sa socijalističkom Jugoslavijom, ponovit će se 19. stoljeće, ponoviti će se strani grabežljivac u Hrvatskoj koji će skupa s hrvatskim grabežljivcem domaćem poduzetnikom učiniti uglavnom ne-mogućim. O industrijama se u Hrvatskoj danas jedva može govoriti, a kad se govori o gospodarstvu jadikuje se zbog "strukturnih problema": ono se temelji na uslugama, trgovini, poljoprivredi....

Stari pisci još aktualni

Po

godinama broju novih tvrtki za Slovenijom zaostajemo trostruko, a za Mađarskom, Slovačkom i Estonijom peterostruko. Kamate za poduzetnike u Hrvatskoj dvostruko su veće nego u Europskoj uniji. Polovica poduzetničkih prihoda u Hrvatskoj ostvaruje se u Zagrebu. Hrvatski BDP ima najlošiju strukturu u regiji, pogotovo kad je riječ o izvozu, koji godinama stagnira dok drugdje raste.

Budući da

je udio usluga (najviše turizma) u izvozu sve veći - udio robe je sve manji. Udio investicija u BDP-u raste, ali to su ulaganja u autoceste, a ne u novu proizvodnju. I tako dalje. Po svemu se čini da su Hrvati i u samostalnoj Hrvatskoj dopustili da ih u obnovljenom kapitalizmu snađe slična sudbina kao i u tek rođenoj prije 150 godina. Izuzmemo li kod Matošića i Ujevića prejaka idealiziranja i neodmjerenu kritičnost, možemo reći da su se ponovile i posljedice obilježja Hrvata koja oni opisuju. Ali danas, kada smo valjda progledali, istinsko poduzetništvo koje će bogatiti zemlju Hrvate

tek èeka. Ili ih èeka životarenje u koloniji u kojoj æe, nastavi li se sadašnje stanje, za koje stoljeæe izumrijeti.